

Sociaal en circulair ondernemen werk(t)!

Eindrapport van het lerend netwerk Circulair Werk(t) (2020-2023)

door Möbius in opdracht van de Koning Boudewijnstichting, Vlaanderen Circulair en Departement Werk en Sociale Economie

INHOUD

1. **VOORWOORD** **4**

2. **HET LEREND NETWERK CIRCULAIR WERK(T)! IN ÉÉN OOGOPSLAG** **6**

3. **"EEN SOCIAAL-CIRCULAIRE HUB?"** **7**
   - 3.1. Wat is een sociaal-circulaire hub? 7
   - 3.2. Wat doen de sociaal-circulaire hubs? 10
   - 3.3. Voor wie? 17
   - 3.4. Wat maakt een sociaal-circulaire hub succesvol? 18

4. **MEERWAARDE VAN DE HUBS IN VLAANDEREN** **25**
   - 4.1. Wat realiseerden de hubs de afgelopen 3 jaar? 25
   - 4.2. Welke meerwaarde hebben de hubs de afgelopen 3 jaar in de sociaal-circulaire economie gerealiseerd? 26

5. **HOE HEBBEN DE HUBS VAN ELKAAR GELEERD?** **33**

6. **WAT LEREN WE UIT DE HUBWERKING?** **36**
   - 6.1. Leerlessen uit 3 jaar Circulair Werk(t)! 36
   - 6.2. Met welke uitdagingen worden de sociaal-circulaire hubs vandaag nog geconfronteerd? 40

7. **DE TOEKOMST VAN CIRCULAIR WERK(T)!** **45**

8. **PROJECTEN VAN DE HUBS IN DE KIJKER** **48**

1. Voorwoord

Beste lezer,

In 2020 verenigden Vlaanderen Circulair en Departement Werk en Sociale Economie (WSE) hun krachten om sociaal-circulair ondernemerschap in Vlaanderen te versnellen. Beide organisaties ontvingen signalen dat sociale en circulaire economie elkaar potentieel kunnen versterken. Om dit waar te maken, was er nood aan verbinders die de brug slaan tussen verschillende actoren die elkaar onvoldoende kenden. Zo ontstond het idee van een sociaal-circulaire hub.

Concreet ondersteunden Departement WSE en Vlaanderen Circulair 12 sociaal-circulaire hubs verspreid over Vlaanderen, met als objectief de circulaire en sociale transitie meer slagkracht te geven. Via de hubs introduceren ze bruggenbouwers die opportuniteiten spotten, de juiste mensen rond tafel brengen en een idee vertalen naar actie.

> **“We wilden met deze oproep verder gaan dan een proeftuin of een lerend netwerk en effectief een partnerschap opzetten dat de huidige maatschappelijke uitdagingen kan aanpakken en tegelijkertijd concrete acties kan verwezenlijken.”** – Gert Van Eeckhout, Departement Werk en Sociale Economie

> **“Een succesvolle hub brengt verschillende spelers die handelen in het maatschappelijk belang bij elkaar. Samen pakken ze de huidige maatschappelijke uitdagingen aan via lokale oplossingen. Zo verwezenlijken ze actie op het terrein.”** – Brigitte Mouligneau, Vlaanderen Circulair

Om de resultaten van de sociaal-circulaire hubs te maximaliseren, engageerde de Koning Boudewijnstichting zich om een lerend netwerk tussen de hubs op te zetten. Möbius organiseerde dit lerend netwerk de afgelopen drie jaar waarbij de hubs individuele en collectieve begeleiding ontvingen. Op die manier konden zij van elkaar leren en elkaar inspireren.

> **“De hubs zijn unieke partnerschappen met elk een verschillende lokale context en werking, en toch zijn er veel parallellen te trekken tussen hen. Wij waren als Stichting dan ook overtuigd dat we hun impact konden vergroten door hen van elkaar te laten leren en hen te ondersteunen via het lerend netwerk. Het is mooi om te zien dat we zo ook de eerste zaadjes hebben geplant voor een meer structurele samenwerking op lange termijn.”** – Anneke Ernon, Koning Boudewijnstichting

Vanuit de Koning Boudewijnstichting, Vlaanderen Circulair en Departement WSE willen we de verschillende sociaal-circulaire hubs feliciteren voor de weg die ze al hebben afgelegd. Ook al was het bij momenten uitdagend om concrete sociaal-circulaire pilootprojecten op te zetten, elke hub heeft lokaal een enorme sociaal-circulaire dynamiek en mindshift gecreëerd.

We hopen dat de lezer via dit eindrapport kan bijleren en geïnspireerd wordt over samenwerking in de sociaal-circulaire economie!
Veel leesplezier,

Koning Boudewijnstichting,
Vlaanderen Circulair,
Departement Werk en Sociale Economie.

2. Het lerend netwerk Circulair Werk(t)! in één oogopslag

12 hubs voor circulair en sociaal ondernemerschap

12 erkende sociaal-circulaire hubs, 2 extra hubs sloten aan

10 themabijeenkomsten

3 trainingen rond sociale en circulaire economie en projectmanagement

9 uur collectieve coaching

90,5 uur individuele coaching van verschillende hubs

72 deelnemers in het lerend netwerk Circulair Werk(t)!

14 thematische experten aan het woord

4 sociale en circulaire ondernemers aan het woord

4 inspirerende voorbeeldhubs buiten Vlaanderen

13 intervisies om kennis uit te wisselen rond bepaalde uitdagingen in de verschillende sociaal-circulaire hubs

14 sessies om kennis te delen over verschillende waardeketens (bouw, textiel, voeding, elektronica, plastics en verpakkingen)

10 sessies met werkgroepen rond samenwerking en financiering

6 betrokken flankerende partners in het lerend netwerk

Vlaanderen Circulair

Departement Werk en Sociale Economie

VLAIO

OVAM

Herw!n

Groep Maatwerk

3. “Een sociaal-circulaire hub?”

3.1. Wat is een sociaal-circulaire hub?

Sociale en circulaire economie hebben elkaar nodig. Circulaire economie biedt een enorm potentieel op vlak van jobcreatie. Dit komt voort uit het feit dat, gezien de aard van de activiteiten, een circulaire economie arbeidsintensief en grondstoffenefficiënt is. De sociale economie kan de handen leveren om producten te onderhouden, herstellen, demonteren en zo veel meer. Niettemin vereist de sociale economie ook vraag en expertise van circulaire ondernemers. Vandaag kennen deze organisaties elkaar echter nog maar in beperkte mate.

Een hub **boost het sociaal en circulair ondernemerschap op lokaal niveau.** Dankzij de hub treffen de sociale en circulaire ondernemers, reguliere bedrijven, maatwerkbedrijven, kennisinstellingen en financiers elkaar, verkennen ze concrete samenwerkingen en werken ze pilootprojecten uit.

> “**Initieel zijn we gestart met de hubs om sociale en circulaire economie te verbinden en elkaar te versterken. Tijdens de projectoproep merkten we dat sterke lokale netwerken ontstonden die een grote meerwaarde konden verwezenlijken en zo een blinde vlek in het landschap invulden. Later zijn we dus steeds meer aandacht gaan geven aan de lokale verankering.”** – Brigitte Mouligneau, Vlaanderen Circulair

HUBS IN DE KIJKER

Repair zkt HUB(s) is de enige van de twaalf hubs die een Vlaams-brede werking heeft en zich specifiek toespitst op één enkele waardeketen, namelijk hergebruik en herstel van elektrische en elektronische apparaten. Zij zetten in op het versterken van de herstelcapaciteit bij maatwerkbedrijven en proberen de uitdagingen die hierbij naar boven komen op te lossen.

In een circulaire economie is samenwerking noodzakelijk en dit vereist een breed scala aan competenties en expertise. Om deze reden is een sociaal-circulaire hub opgezet als een **partnerschap tussen verschillende actoren.** De kernpartners in een hub zijn minimaal een lokaal bestuur, de reguliere economie (via bijvoorbeeld ondernemersnetwerken) en de sociale economie (via bv. de regisseur sociale economie, maatwerkbedrijven, etc.). Bovendien staat de hub open voor aanvullende ondersteuning van andere relevante partners, zoals kennisinstellingen, intercommunales, regionale overheden, enzovoort. Dit samenwerkingsmodel, waarin diverse stakeholders zitten met eigen competenties en eigen competenties en elk een netwerk, is essentieel om een rechtvaardige circulaire transitie te ondersteunen.

Verschillende types organisaties nemen de trekkersrol van een hub op zich.

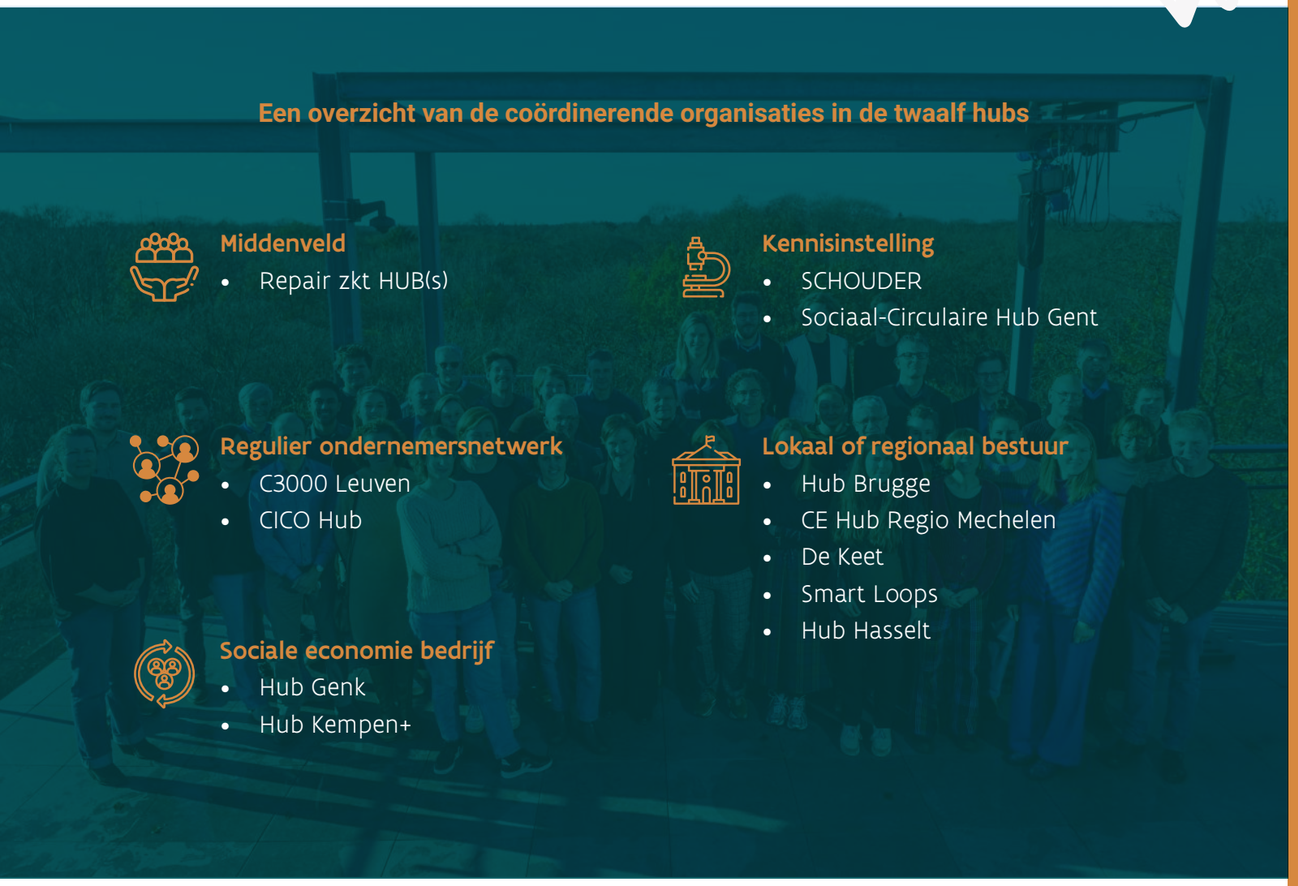

Een overzicht van de coördinerende organisaties in de twaalf hubs

Middenveld
- Repair zkt HUB(s)

Kennisinstelling
- SCHOUDER
- Sociaal-Circulaire Hub Gent

Regulier ondernemersnetwerk
- C3000 Leuven
- CICO Hub

Lokaal of regionaal bestuur
- Hub Brugge
- CE Hub Regio Mechelen
- De Keet
- Smart Loops
- Hub Hasselt

Sociale economie bedrijf
- Hub Genk
- Hub Kempen+

Elk type organisatie heeft zo zijn voor- en nadelen om een coördinerende rol op te nemen in de sociaal-circulaire transitie. Doordat een trekker nooit alleen opereert en met andere types organisaties in een gelijkwaardig partnerschap samenwerkt, versterken de verschillende organisaties elkaar en garanderen als partnerschap een neutrale en objectieve werking.

> **“Het partnerschap bestaat uit doeners (ondernemers) en denkers (kennisinstellingen en lokale besturen). Je hebt beide nodig om een succesvolle hubwerking uit te voeren. In het begin bleven de doeners nog op hun honger zitten. Concrete pilootprojecten duren nu eenmaal wat langer om uit de grond te stampen, eerst heb je voorbereidend werk nodig naar visie, community vorming en verkenning van opportuniteiten waar de denkers dan weer sterk in zijn.”** – Johannes Rumbaut van De Keet

Elke hub heeft idealiter de partners uit de gehele maatschappelijke vijfhoek aan boord die andere competenties aanbrengen:

Lokaal bestuur

Een lokaal bestuur kent het lokaal weefsel het beste en kan het maatschappelijk belang bewaken. De regisseur sociale economie bij een lokaal bestuur kan in het bijzonder kennis rond sociaal ondernemen en de verschillende lokale maatwerkbedrijven aanbrengen.

Kennisinstellingen

Kennisinstellingen brengen de juiste expertise aan en onderzoeken (inhoudelijke) vragen die naar boven komen bij de ondernemers of andere partners in de hub.

Ondernemersnetwerken

Ondernemersnetwerken zijn van cruciaal belang om de noden van de ondernemers te begrijpen en in contact te komen met de ondernemers, zowel reguliere als sociale.

Partners met kennis van financiering

Partners met kennis van financiering verwijzen de ondernemers door naar de juiste subsidiekanalen of ondersteunen hen bij het doorrekenen van de business case.

Het middenveld en burgers

Het middenveld en burgers waren de afgelopen drie jaar minder vertegenwoordigd in de partnerschappen van de verschillende hubs. De hubs zijn zich bewust van de mogelijke meerwaarde die deze partner ook kan leveren aan de hubwerking door te zorgen voor vraag naar circulaire producten en dienstverleningen.

3.2. Wat doen de sociaal-circulaire hubs?

De hubs streven de volgende doelstellingen na:

- Het organiseren van netwerking tussen actoren rond sociale en circulaire economie;
- Het creëren van bewustwording rond circulaire en sociale economie bij burgers en bedrijven;
- Het verzorgen van eerstelijnsadvies rond circulaire en sociale economie voor bedrijven;
- Het mee realiseren van concrete nieuwe circulaire initiatieven met sociale impact;
- Het mee realiseren van nieuwe circulaire diensten of opdrachten voor erkende sociale economie bedrijven.

Hoe doen de hubs dit?

Ook al heeft elke hub een eigen identiteit en andere focuspunten, toch hebben zij dezelfde werking. Hieronder schetsen we in grote lijnen over welke activiteiten het gaat.

Het creëren van bewustwording rond circulaire en sociale economie bij burgers en bedrijven

- Communiceren via sociale media, nieuwsbrief, LinkedIn, etc.
- Organiseren van inspiratie-evenementen
- Uitbaten van een fysieke belevingsplek waar circulaire economie tastbaar wordt gemaakt
- ...

Het organiseren van netwerking tussen actoren uit de maatschappelijke vijfhoek rond sociale en circulaire economie

- Organiseren van netwerkevenementen
- Organisch matchen van de verschillende spelers in het lokale ecosysteem o.b.v. vraag en aanbod
- ...

Het verzorgen van eerstelijnsadvies rond circulaire en sociale economie

- Fysiek loket
- Online sociaal en circulair loket
- Persoonlijke doorverwijzing van ondernemers en andere lokale spelers
- ...

Het mee realiseren van de implementatie van concrete nieuwe circulaire initiatieven met sociale impact

- Identificeren van partijen doorheen de waardeketen
- Samenbrengen van verschillende organisaties
- Zoeken naar de missende links
- Matchen van ondernemers
- Aanbieden van experimenteerruimte en -faciliteiten
- Ondersteunen van ondernemers bij het uitwerken van een business model
- Doorverwijzen naar de juiste financieringsbronnen
- ...

Het mee realiseren van nieuwe circulaire diensten of opdrachten voor erkende sociale economie bedrijven

- Communiceren via sociale media, nieuwsbrief, etc.
- Matchen van de sociale, reguliere en circulaire economie
- Organiseren van evenementen om de sociale economie in de kijker te zetten
- ...

Bewustwording creëren

De hubs maken circulaire economie tastbaar zodat lokale ondernemers weten wat dit exact inhoudt en hoe er mee aan de slag te gaan. Ze doen dit bijvoorbeeld door lokale circulaire ondernemers en projecten in de kijker te zetten op hun website, in een nieuwsbrief of op hun LinkedIn-pagina, alsook door inspiratie-evenementen te organiseren voor het lokale netwerk. De lokale inspirerende cases en beste praktijken kunnen toegespitst zijn op een bepaalde waardeketen of eerder generiek. Sommige hubs hebben een fysieke belevingsplek waar circulaire economie effectief zichtbaar wordt gemaakt.

HUBS IN DE KIJKER

Hub Kempen zet sterk in op webinars om hun lokaal weefsel te sensibiliseren over sociale en circulaire economie. In de webinars zoomen ze ook in op enkele specifieke waardeketens zoals hout en kunststoffen.

SCHOUDER heeft een eigen LinkedIn- en Facebook-pagina om op continue basis sprekende voorbeelden uit de regio in de kijker te zetten. Daarnaast communiceren ze ook over lopende subsidiecalls, interessante wetgeving, en zo veel meer om hun volgers in de regio te sensibiliseren en informeren.

Netwerking organiseren

De hubs positioneren zich als ketenregisseurs. Ze matchen en verbinden de lokale maatschappelijke vijfhoek zowel over verschillende waardeketens heen als binnen specifieke waardeketens. Zij organiseren evenementen, gaande van inspiratie-evenementen tot werktafels rond één bepaalde waardeketen (bv. bouw) of uitdaging (bv. ecodesign). Daarnaast verbinden de hubs de ondernemers in hun netwerk ook via één-op-één contact op basis van de verschillende vragen die ze capteren.

HUBS IN DE KIJKER

De Keet bracht verschillende spelers samen rond het implementeren van sociale en circulaire gunningscriteria in een bestek rond textiel.

SCHOUDER organiseerde verschillende durf-te-vragen sessies waar lokale ondernemers prangende vragen stelden en elkaar hierin hielpen. Zo detecteerde SCHOUDER de sociaal-circulaire vragen in hun netwerk en matchten ze de ondernemers verder via de daaropvolgende co-creatiesessies.

Eerstelijnsadvies verzorgen

De hubs profileren zich als het lokale aanspreekpunt voor sociaal-circulair ondernemen en functioneren als klankbord voor lokale organisaties. Ze helpen de ondernemers om hun vraag omtrent sociaal-circulair ondernemen uit te diepen en de eigen uitdagingen helder te zien. Hierbij verwijzen de hubs door naar de juiste partners of experts wanneer ze er zelf onvoldoende kennis over hebben. Sommige hubs doen dit op een gestructureerde manier, zoals via een fysieke of online loketwerking, andere hubs doen dit op een organische manier via de evenementen en persoonlijke vragen die zij ontvangen.

HUBS IN DE KIJKER

Bij het (online) circulair ondernemersloket van **CE Hub Mechelen** kunnen lokale ondernemers een kennismakingsgesprek inplannen voor al hun vragen over sociaal-circulair ondernemen. Op basis van de aard van de vraag worden zij doorverwezen naar de juiste partner of neemt de hub samen met hen de uitdaging vast.

In het (fysiek) circulair loket van **Hub Hasselt**, gelegen in het stadscentrum, zijn ondernemers welkom op afspraak of tijdens de maandelijkse inloopdag. Hub Hasselt gebruikt deze fysieke ontmoetingsplek ook om circulaire voorbeeldprojecten te tonen en de ondernemers te inspireren.

Concrete nieuwe circulaire initiatieven met sociale impact mee realiseren

De hubs zijn gemotiveerd om ondernemers langdurig te ondersteunen in het uitwerken van sociaal-circulaire oplossingen en deze op te schalen. Zij doen dit via doorgedreven begeleiding die de vorm aanneemt van:

- Het bij elkaar brengen van het ecosysteem (partijen doorheen de waardeketen en over waardeketens heen, partijen uit de verschillende maatschappelijke geledingen, etc.) en zo mogelijke samenwerkingen en/of pilootprojecten spotten;
- Het zoeken naar en matchen met de juiste partners om tot een ketensamenwerking te komen;
- Het aanbieden van experimenteerruimte en -faciliteiten om innovatieve ideeën te verkennen en testen

HUBS IN DE KIJKER

CE Hub regio Mechelen heeft een jaarlijkse oproep "Sluit de Cirkel". De geselecteerde ondernemers ontvangen individuele begeleiding van een partner uit de hub om hun ondernemersidee uit te werken tot een valabel business model. Nadien worden ze opgevolgd en krijgen ze ondersteuning bij uitdagingen die opduiken tijdens het operationaliseren van hun idee.

CICO Hub organiseerde een design challenge voor verschillende designers waarbij ze aan de slag gingen met een reststroom, namelijk banners, van Stad Kortrijk. De designers namen de gehele levenscyclus van de producten mee en formuleerden ook aanbevelingen rond hoe de city marketing anders in te richten om de restmaterialen te vermijden.

Nieuwe circulaire diensten of opdrachten voor erkende sociale economie bedrijven mee realiseren

De hubs maken enerzijds bij het opzetten en operationaliseren van nieuwe circulaire initiatieven altijd de reflex om te kijken waar in het proces er een mogelijke rol is voor de maatwerkbedrijven. Aanvullend hierop zetten de hubs de lokale maatwerkbedrijven en sociale ondernemers en hun dienstverlening in de kijker via de verschillende evenementen, communicatie-acties, loketgesprekken en zo veel meer. Zo kan een reguliere of circulaire ondernemer op zoek gaan naar een maatwerkbedrijf dat hen kan helpen bij hun uitdagingen, denk aan ontpakken, sorteren, (eenvoudig) herstelwerk, hergebruiksproducten winkelklaar maken en zo veel meer.

HUBS IN DE KIJKER

Smart Loops lanceerde de website "doeners.be" waar maatwerkbedrijven of andere sociale ondernemers uit heel Vlaanderen op te vinden zijn. Zo kan een reguliere of circulaire ondernemer gemakkelijk een partner vinden voor een samenwerking met een maatwerkbedrijf.

Sociaal-Circulaire Hub Gent organiseerde in 2022 een speeddate tussen reguliere en sociale ondernemers die rond circulaire economie aan de slag willen om zo de werking en dienstverlening van de lokale maatwerkbedrijven in de kijker te zetten. Hiermee matchen ze reguliere en sociale economie en genereren ze nieuwe opdrachten voor de maatwerkbedrijven. Omdat er een aanzienlijke impact is op tewerkstelling en omzet bij elke nieuwe opdracht, wil de hub deze formule verfijnen en herhalen in de komende jaren.

Terwijl alle hubs werken aan de bovenstaande doelstellingen, behouden ze hierbij steeds hun eigenheid en werken ze aangepast aan hun specifieke context. De hubs zijn de afgelopen drie jaar ook geëvolueerd van voornamelijk inspireren, communiceren en mensen samenbrengen naar het effectief helpen realiseren van concrete pilootprojecten.

Uit een recente bevraging[1] bleek ook dat de ondernemers nood hebben aan deze dienstverlening van de hubs en voornamelijk aan:

- Goede praktijken en faalervaringen delen
- Ondersteuning bij het opmaken van subsidiedossiers
- Doorverwijzen naar de juiste experts in de circulaire en/of sociale economie
- Matchmaking tussen bedrijven
- Procesbegeleiding bij het tot stand komen van circulaire ketens

Noden aan begeleiding bij de circulaire transitie

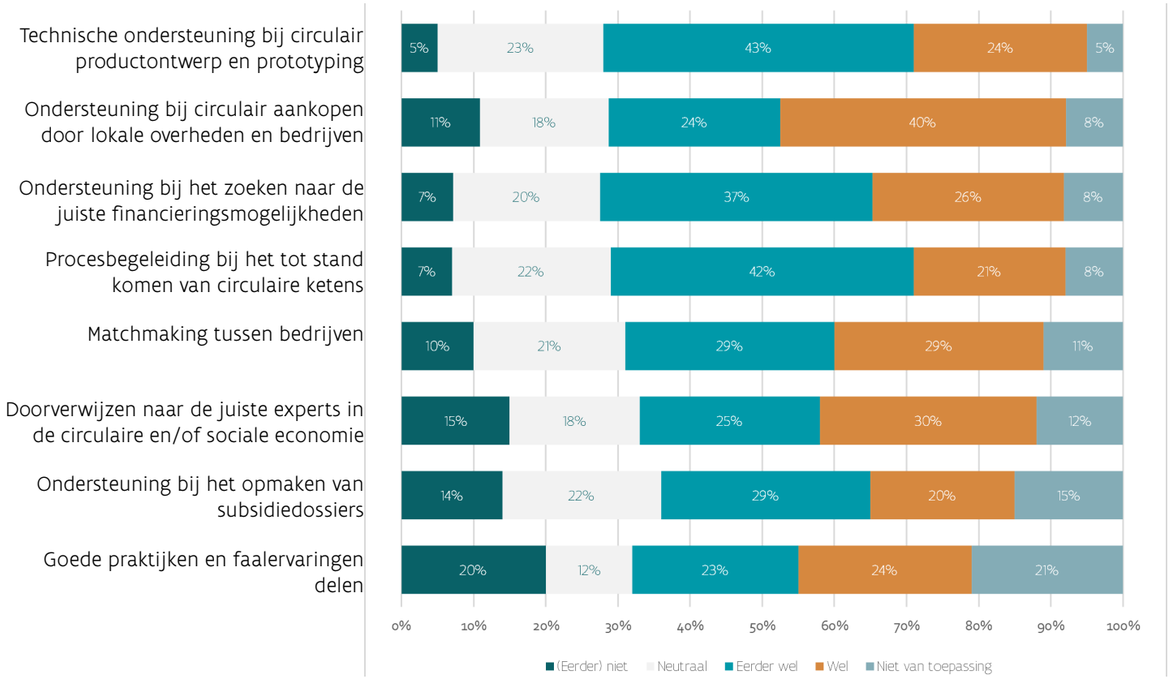

1 Van Opstal, W. (2023), Rollen voor sociaal-circulaire hubs in een sociaal-circulaire transitie: resultaten van een survey. VITO. Mol.

3.3. Voor wie?

De hubs richten zich voornamelijk op prestarters en starters, kleinere bedrijven zoals KMO's en sociale ondernemers en maatwerkbedrijven.

Sommige van de hubs zijn er ook in geslaagd om grote bedrijven te betrekken. Deze bedrijven hebben vaak zelf de middelen en het personeel om te investeren in de circulaire transitie, wat de meerwaarde van de hub voor hen beperkt. Zij zijn wel vaak geïnteresseerd in oplossingen rond wetgeving. Daarnaast engageren ze zich door mee te werken aan lokale initiatieven of deze te sponsoren.

Nu de werking van de hubs steeds meer evolueert, merken we dat de hubs hun doelgroepen uitbreiden en ook verkennen hoe ze burgers en studenten kunnen betrekken en bedienen.

HUBS IN DE KIJKER

Eind 2022 organiseerde **De Keet** "circulawadde?" het burgerevenement waar burgers doorlopend een circulaire expo konden bezichtigen, getuigenissen van circulaire ondernemers hoorden en een rondleiding kregen in de lokale kringwinkel. Zo wilde De Keet sociaal-circulaire economie dichter bij de burgers krijgen.

De **Genkse Hub** verenigt het lokale socio-economische weefsel door events zoals bijvoorbeeld 'ESG: de turbo voor uw groei'. Hiermee willen ze voornamelijk de grote bedrijven bereiken. ESG (Environmental, Social, Governance) stimuleert partnerschappen die zowel winstgevend als maatschappelijk verantwoord zijn. De Hub is ervan overtuigd dat de Europese verplichtingen circulaire en sociale groeikansen creëren.

3.4. Wat maakt een sociaal-circulaire hub succesvol?

Verschillende elementen zijn cruciaal bij het nastreven van een florerende sociaal-circulaire hub. Het lerend netwerk Circulair Werk(t)! heeft de hubs ondersteund om deze verder te ontwikkelen.

Onderstaande geeft een overzicht van en meer inzicht in een aantal van deze succesfactoren.

Samenwerking met partners

- Wederzijds professioneel vertrouwen; doen wat je zegt en zeggen wat je doet
- Overeenkomstige waarden en normen
- Concrete afspraken (rollen en samenwerking)
- Nieuwe partners vinden en warm maken om aan te sluiten

Bestuur van de hub

- Heldere organisatiestructuur (incl. rollen en verantwoordelijkheden)
- Concrete afspraken en vertrouwen tussen de leden van de hub

Menselijke vaardigheden

- Een open dialoog kunnen voeren, ook in lastige situaties
- Bruggen bouwen binnen en buiten de hub
- Ondernemend zijn en niet bang van risico's
- Durven afwijken van de geijkte paden en om kunnen gaan met verandering
- Sociaal en circulair ambassadeurschap

Communicatie & kennisdeling

- Communicatiestrategie binnen en buiten de hub (welke boodschap voor welke doelgroep via welk kanaal?)
- Communicatieplan om deze strategie te realiseren (communicatie-acties)
- Sensibiliseren en inspireren van de verschillende klanten en bij uitbreiding het brede publiek
- Databank met best practices en inspirerende voorbeelden

Duurzame waardepropositie

- Ambitieuze visie, vertaald in concrete doelstellingen
- Onderscheidend vermogen, herkenbare identiteit en uniek aanbod
- Duidelijk zicht op de noden van het lokaal weefsel en ondernemers
- Wervend aanbod aan activiteiten en/of producten
- Geïdentificeerde klantensegmenten
- Goed project management

Financiering

- Kennis over de bestaande financieringskanalen (subsidies en investeringen)
- Kennis over mogelijke verdienmodellen
- Wervende pitch voor financiers
- Doorgerekende business case

Monitoring

- Goed gedefinieerde indicatoren om de impact van de hub te meten
- Meetsysteem en opvolging hiervan (op juiste moment en niveau)

Menselijke vaardigheden

1. Sterke ondernemerszin bij de coördinator van de hub

Van groot belang om een dynamische en innovatieve hub te creëren, zijn de sociale vaardigheden van de trekker van de hub. Deze coördinator dient – zowel intern in het partnerschap als extern naar het lokale weefsel toe – te kunnen inspireren, motiveren en leiden. Komen tot bewustwording rond sociaal-circulaire economie en het realiseren van concrete nieuwe sociaal-circulaire initiatieven is een uitdaging. Het vereist een trekker met zin voor ondernemerschap, die innovatief werkt, die kansen ziet, het risico neemt om hierop in te zetten en die kan doorzetten om obstakels te overwinnen.

> **"Iedereen brengt in onze samenwerking iets op tafel"**, vertelt Peggy Van Acker van de Sociaal-Circulaire Hub Gent. **"De ene heeft kennis van ondernemerschap; een andere heeft een groot netwerk en de communicatieve vaardigheden en nog iemand anders heeft de kennis over sociaal ondernemerschap. Wat ons allemaal verbond was het feit dat we werkten voor het maatschappelijk belang en sociaal-circulair ondernemerschap wilden bevorderen."**

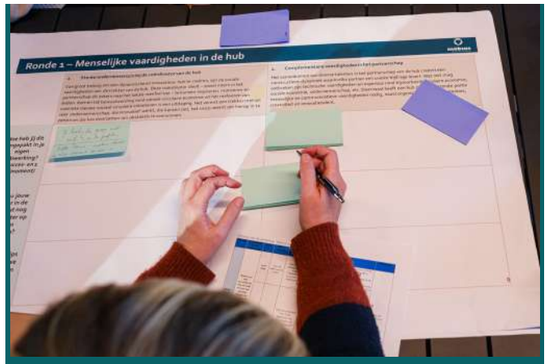

> **"Om de hubs te coördineren zijn we op zoek naar een sterke coördinator"**, legt Gert van Eeckhout van Departement WSE uit. **"Hubs hebben gedreven mensen nodig met een breed scala aan ondernemerscompetenties om een ecosysteem bij elkaar te brengen en levend te houden."**

2. Complementaire vaardigheden in het partnerschap

Het samenkomen van diverse talenten in het partnerschap van de hub creëert een constructieve dynamiek waarin elke partner een unieke bijdrage levert. Wat niet mag ontbreken zijn technische vaardigheden en expertise rond bijvoorbeeld circulaire economie, sociale economie, ondernemerschap, etc. Daarnaast heeft een hub ook een gezonde portie menselijke en communicatieve vaardigheden nodig, naast organisatorische competenties, creativiteit en innovatietalent.

Samenwerking met partners

3. Gevarieerd partnerschap met vertegenwoordiging uit de gehele maatschappelijke vijfhoek

De hubs die een goede vertegenwoordiging hebben van de maatschappelijke vijfhoek kunnen de meeste impact verwezenlijken. Het aan boord hebben van een kennisinstelling, ondernemersnetwerk, een partner met kennis van financiering, een lokaal bestuur en een sociale economie partner (bv. een maatwerkbedrijf of regisseur sociale economie) zorgt voor de snellere en effectievere realisatie van sociaal-circulair ondernemerschap.

> **“Als we via de Mechelse hub een vraag binnen krijgen van een ondernemer waar er potentieel is voor een maatwerkbedrijf, sturen we deze door naar alle maatwerkbedrijven in de regio”**, licht Daphne Storms van CE Hub Regio Mechelen toe. **“Zo ligt de keuze van het maatwerkbedrijf volledig bij de ondernemer en spelen wij een neutrale rol als hub.”**

> **“De sense of urgency rond circulaire economie is nog te beperkt bij bedrijven, zij zijn voornamelijk bezig met het beperken van hun afval en in mindere mate met circulair ontwerp van producten”**, vertelt Sébastien Hylebos, coördinator van CICO Hub. **“Voor ons was het een enorme meerwaarde om partners als Voka West-Vlaanderen, Leiedal, Howest en WAAK aan boord te hebben en samen in te zetten op de sensibilisering en activering van onze lokale bedrijven.”**

4. Neutraliteit van de verschillende partners in de hub

Het lokale weefsel heeft er belang bij dat de hub opereert in het maatschappelijk belang en geen voorkeursbehandeling geeft aan bepaalde partners of organisaties. Om deze reden is het sterk dat de partners van de hub intermediaire organisaties zijn, bv. een ondernemersnetwerk i.p.v. één regulier bedrijf of een regisseur sociale economie i.p.v. één sociaal economiebedrijf. Dit bevordert constructieve samenwerking gezien de lokale organisaties dan gelijk behandeld worden en er geen spanningen tussen organisaties onderling ontstaan.

5. Vertrouwen tussen de partners

Het opbouwen van een sterk partnerschap is een langzaam proces, met vertrouwen als noodzakelijke voorwaarde om tot concrete realisaties te komen. Het opbouwen van vertrouwen vereist dan ook tijd, waarbij de partners in de hub elkaar geleidelijk leren kennen. Door consistente prestaties en transparante communicatie ontstaat er een basis van vertrouwen die de hubwerking versterkt.

> **“Open communicatie is wat ons partnerschap zo sterk heeft gemaakt”**, vertelt Julie Poppe van CE hub Regio Mechelen. **“Het vertrouwen dat onderling leeft tussen de partners is een sleutelfactor voor onze hubwerking. Dit kost tijd en groeit doorheen de jaren.”**

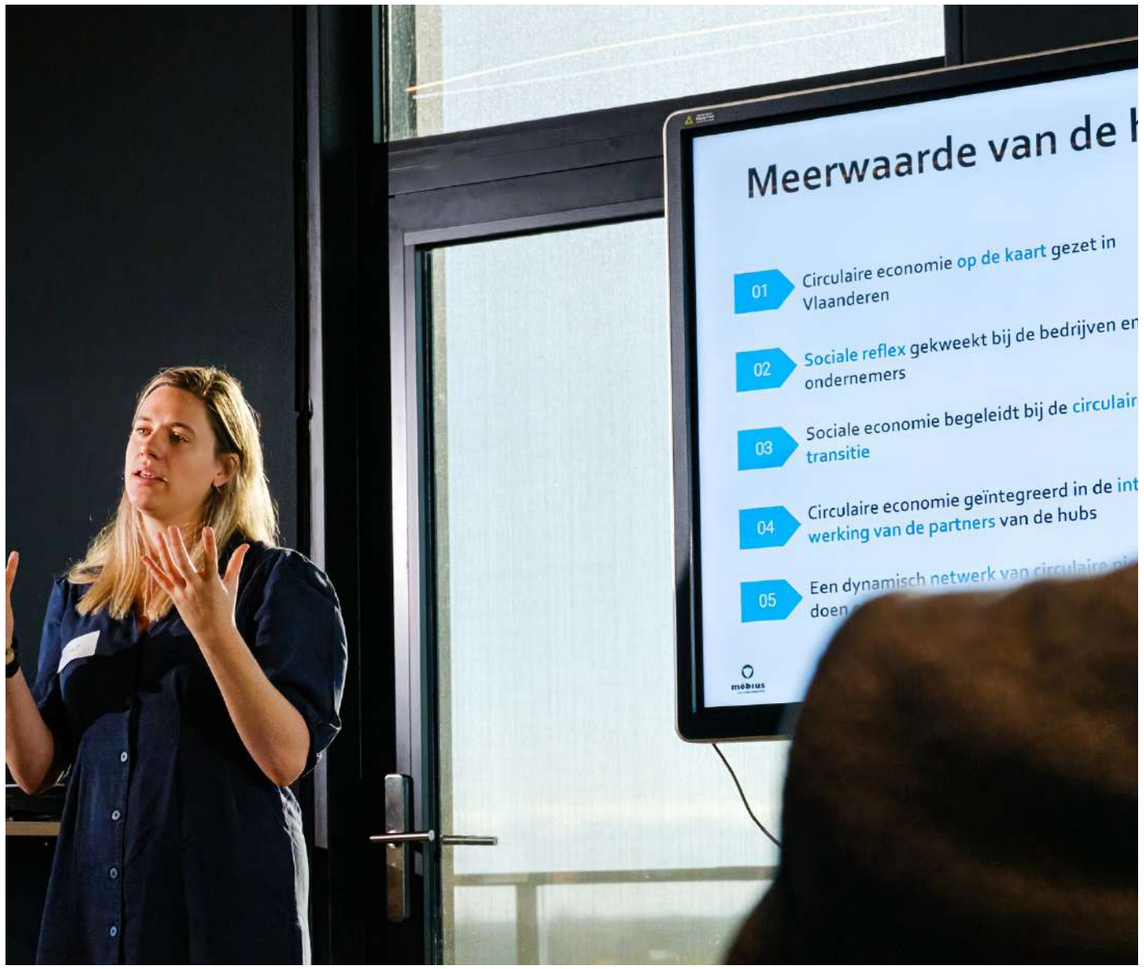

Bestuur van de hub

6. Belang van een centrale coördinator van de hub

Bij de opstart van de hubwerking hebben de hubs nood aan een 'neutrale' coördinator die de hub aanstuurt. Deze coördinator garandeert dat de verschillende taken niet te zeer verspreid geraken over verschillende partners, dat er voldoende tijd en middelen zijn om acties van A tot Z uit te werken en dat het overzicht behouden blijft. De coördinator heeft voornamelijk een regierol en laat zich omringen door andere personen met inhoudelijke kennis die gerichte taken opnemen.

> **"In het begin staat of valt zo'n project met de inspanningen van enkele pioniers en een centraal aanspreekpunt. Zij geven de lokale circulaire werking een gezicht. Het lokale weefsel kan zo heel laagdrempelig haar vragen en ideeën over circulaire economie aftoetsen. Wanneer die gezichten, om welke reden dan ook, verdwijnen valt meteen ook een stuk van de werking weg. Dat maakt het begin heel kwetsbaar"**, vertelt Geert Vaes van C3000 Leuven. **"Ondertussen kunnen we spreken van een gezonde kritische massa van circulaire veranderaars die vanuit verschillende organisaties op een brede waaier van thema's aan de slag zijn in Leuven. Dit zorgt voor de continuïteit waar een hub nood aan heeft op lange termijn. Die weg afleggen vraag uiteraard tijd."**

> **"In het lerend netwerk zorgde de toelichting rond rollen en afspraken voor heel wat reflectie binnen onze hub"**, vertelt Pieter Werrebrouck, partner in De Keet en de Sociaal-Circulaire Hub Gent. **"Dit heeft ervoor gezorgd dat we onze rolverdeling scherper kregen, waarna de samenwerking vlotter verliep omdat we zo duidelijkheid hadden geschept."**

7. Heldere afspraken en een duidelijke rolverdeling tussen de verschillende partners

Samenwerken vormt de kern voor een goede hubwerking. Hierbij is het belangrijk om de verwachtingen en belangen van elke organisatie uit te spreken en te zorgen voor een goede samenwerkingsstructuur die de gemeenschappelijke belangen behartigt. Elke partner dient zijn rol te expliciteren. Daarnaast zijn heldere afspraken over het bestuur en de operationele werking van de hub nodig, naast afspraken over het gewenste leiderschap en over hoe conflicten worden aangepakt. Deze rollen en afspraken evolueren ook doorheen de tijd en dienen continu geëvalueerd en bijgestuurd te worden indien nodig.

Duurzame waardepropositie

8. Neutraliteit van de verschillende partners in de hub

Het lokale weefsel heeft er belang bij dat de hub opereert in het maatschappelijk belang en geen voorkeursbehandeling geeft aan bepaalde partners of organisaties. Om deze reden is het sterk dat de partners van de hub intermediaire organisaties zijn, bv. een ondernemersnetwerk i.p.v. één regulier bedrijf of een regisseur sociale economie i.p.v. één sociaal economiebedrijf. Dit bevordert constructieve samenwerking gezien de lokale organisaties dan gelijk behandeld worden en er geen spanningen tussen organisaties onderling ontstaan.

9. Een duidelijke visie met ruimte voor bottom-up energie

Een duidelijke succesfactor voor de hubs is focus. Bij verschillende hubs zorgt een lokaal bestuur voor richting via een sociaal-circulaire visie. Dit zorgt ervoor dat de hubs kunnen focussen op enkele kansrijke sectoren en waardeketens in het lokaal sociaal-economische weefsel. Tegelijkertijd mogen de hubs zich niet exclusief vasthouden aan deze visie en moeten ze ook inspelen op "de goesting" van het lokale netwerk en starten waar er energie te vinden is.

HUBS IN DE KIJKER

De Keet voerde een kwantitatieve analyse uit om in kaart te brengen welke waardeketens prioritair waren in de regio Aalst. Vervolgens gingen ze in gesprek met lokale ondernemers over hun noden en de rol die De Keet hierin kon spelen. Zo konden zij een eerste dienstverlening uitwerken op basis van de noden van de lokale ondernemers.

Thomas More voerde voor **CE Hub regio Mechelen** een nulmeting uit eind 2020 om te weten in welke mate lokale ondernemers en bedrijven bezig zijn met circulaire economie en welke drempels zij ervaren. Hub Mechelen herhaalt deze bevraging elke twee jaar om de dienstverlening blijvend aan te passen. Eind 2022 zagen ze al een verschuiving wat betreft circulaire kennis in de Mechelse economie, alsook meer toegepaste strategieën en verankering in strategische agenda's van bedrijven.

> **"De hub was een katalysator om een circulaire visie voor de Stad Brugge te ontwikkelen. We waren zeer zoekende naar de rol van een lokaal bestuur in circulair ondernemen. Door de circulaire visie en actieplan samen met onze lokale stakeholders te ontwikkelen, konden we focusdomeinen en onze rol uitkristalliseren"**, zegt Elke Renders van Hub Brugge.

Communicatie

10. Gebruik van bestaande netwerken in combinatie met een eigen communicatiekanaal

De hubs die gebruik maken van bestaande communicatiekanalen van de partners van de hub slagen erin om meer mensen te bereiken en zo te sensibiliseren over sociaal-circulaire economie. Dit heeft als nadeel dat de boodschap soms ondergesneeuwd geraakt en niet op maat is van het doelpubliek. Wanneer een hub een nieuw communicatiekanaal opstart vergt het meer tijd en moeite om een doelpubliek op te bouwen en te bereiken. Die communicatie via deze kanalen is echter wel meer gefocust en op maat van het doelpubliek. Een combinatie van beide aanpakken lijkt ideaal om zowel breed te sensibiliseren als gefocust een concrete boodschap over te brengen.

HUBS IN DE KIJKER

Vanuit Designregio Kortrijk bestond het merendeel van het huidige partnerschap al en elke partner had ook reeds een bestaande nieuwsbrief, LinkedIn-pagina, etc. **CICO Hub** gebruikte al deze bestaande communicatiekanalen om de verschillende evenementen en inspirerende cases vanuit de hub te verspreiden.

Leuven MindGate is partner in **C3000 Leuven** en besliste om circulaire economie als rode draad in al hun evenementen te implementeren. Zo worden bedrijven op een continue basis gesensibiliseerd over het belang van de duurzaamheidstransitie.

4. Meerwaarde van de hubs in Vlaanderen

4.1. Wat realiseerden de hubs de afgelopen 3 jaar?

4.2. Welke meerwaarde hebben de hubs de afgelopen 3 jaar in de sociaal-circulaire economie gerealiseerd?

Naast de vele concrete resultaten hebben de hubs heel wat andere – soms minder tastbare – waarde gecreëerd. Dit zowel voor het lokale weefsel waarin ze opereren, als voor Vlaanderen.

Op basis van verschillende interviews met ondernemers, maatwerkbedrijven, kennis-instellingen en overheidsinstellingen destilleerden we de impact die de hubs de afgelopen jaren hebben geleverd. Zij hebben op onderstaande vlakken een zeer grote meerwaarde geboden, al is er tegelijkertijd een opportuniteit om hier in de toekomst verder in te gaan:

1. Circulaire economie op de kaart gezet in Vlaanderen

De hubs zetten de afgelopen jaren sterk in op het sensibiliseren van ondernemers, maatwerkbedrijven, kennisinstellingen en vele andere organisaties over wat circulaire economie is en hoe hiermee aan de slag te gaan. Ook al is er nog veel werk in de circulaire transitie, de hubs hebben bijgedragen aan kennisopbouw en veel goesting gecreëerd bij het lokale weefsel om hierop in te zetten.

> “**Toen we startten met de hub, was circulaire economie geen hot topic in onze regio”**, vertelt Vicky Franssen van SCHOUDER. **“Hierdoor hebben we eerst moeten zoeken naar organisaties die er wel al mee bezig waren en ook veel tijd en moeite gestoken in het sensibiliseren van zowel ondernemers, maatwerkbedrijven, als de lokale besturen rond circulaire economie.” “We merkten in onze hub dat er een sterk rimpeleffect was en we na 3 jaar een groot netwerk hebben opgebouwd en veel organisaties hebben kunnen bereiken”**, vult Leen Lippens van SCHOUDER aan.

2. Sociale economie reflex gekweekt bij de bedrijven en ondernemers

De hubs hebben sterk ingezet op het kenbaar maken en het waarderen van de sociale economie. Ze zetten sterk in op het creëren van partnerschappen tussen de sociale en reguliere economie. Ook bij het opzetten van circulaire projecten of ontwikkelen van ondernemersideeën zorgen ze dat er wordt gekeken welke van de processtappen geschikt zijn.

> “**Als reguliere bedrijven niet weten wat we doen, gaan ze ook niet met ons samenwerken”**, vertelt Tom Wauters, algemeen directeur bij Kringwinkel Ateljee. **“Dankzij de hubwerking is de stelling ‘Onbekend is onbemind’ doorbroken. We zijn nu effectief gekend om onze potentiële impact in samenwerkingen.”**

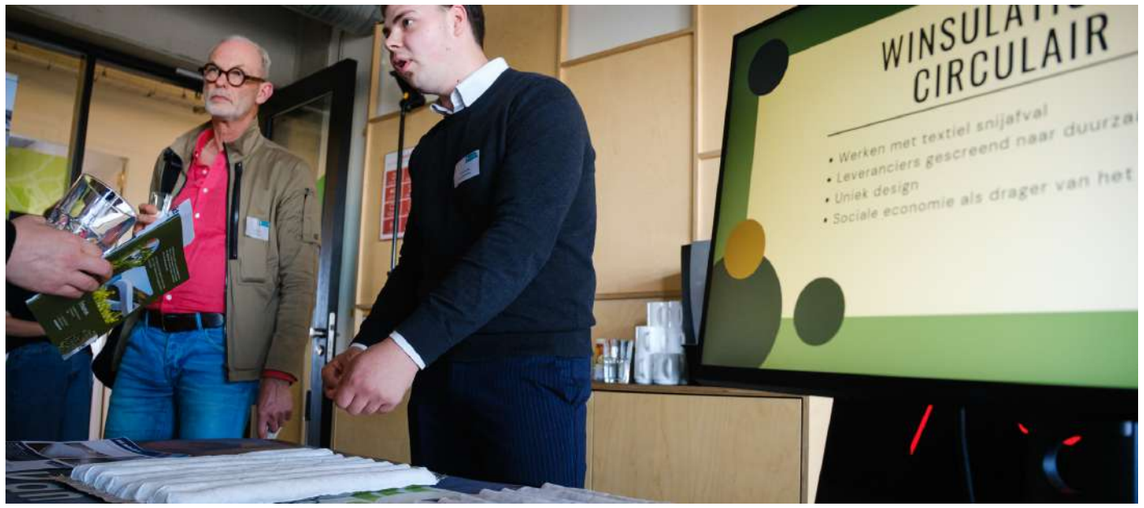

> “**Sociale economie-bedrijven kunnen de drijvende kracht zijn voor de overgang naar een circulaire economie door duurzame productie, hergebruik en inclusieve werkgelegenheid te bevorderen”**, duidt Danny Martens van de hub in Genk. **“Zij hebben zeer specifieke competenties door sociale doelen te verenigen met milieubelangen, maar kunnen zich ook zeer flexibel opstellen naar startende ondernemers of grotere bedrijven.”**

3. Maatwerkbedrijven begeleid bij de circulaire transitie

Maatwerkbedrijven zijn vragende partij om aan de slag te gaan met circulaire economie. Zij lopen hierbij geregeld voor op de reguliere economie. Ze zijn op zoek naar nieuwe circulaire opportuniteiten, al blijkt een geslaagd business model de uitdaging. De hubs hebben een belangrijke rol gespeeld in het verkennen van nieuwe markten en opportuniteiten en maatwerkbedrijven te begeleiden bij het uitwerken van nieuwe, circulaire activiteiten.

4. Circulaire economie geïntegreerd in de interne werking van de partners van de hubs

Door hun rol in de hubwerking, kregen de hubpartners het thema van circulaire economie ook op de agenda van hun eigen organisatie. Hierdoor ondernamen verschillende organisaties stappen om structureel middelen en personeel te voorzien en verder in te zetten op de circulaire transitie.

> “**Smart Loops heeft binnen de verschillende diensten van de Provincie een serieuze verandering in het denkpatroon teweeggebracht”**, vertelt Mieke Frans van Smart Loops. **“We hebben door Smart Loops circulaire economie kenbaar gemaakt bij het bestuur en dit verankerd in de beleidsagenda. Ook binnen de verschillende diensten merk je dat de circulaire reflex nu veel meer aanwezig is.”**

> “**Als hubs voorzien we Vlaanderen van een circulair leger”**, verkondigt Koen Windmolders van Hub Hasselt op één van de themadagen. **“Als we het netwerk dat de verschillende hubs lokaal opbouwden samenleggen, dan hebben we meer dan 500 circulaire experts, pioniers en ambassadeurs. Veel kleintjes, maken één groot geheel.”**

5. Een dynamisch netwerk van circulaire pioniers doen ontstaan in Vlaanderen

Elke hub bouwt in zijn regio aan een netwerk rond sociaal-circulair ondernemen waarbij ze inzetten op de gehele maatschappelijke vijfhoek. Dit netwerk vergroot ook stelselmatig overheen de jaren. De hubs zorgen ervoor dat dit netwerk leeft en dat de lokale actoren elkaar kennen en weten te vinden.

> “**Door onze fysieke hub hebben we circulaire economie visueel gemaakt en geïntegreerd in het dagdagelijkse straatbeeld”**, vertelt Lien Beck van Stad Hasselt. **“Dit heeft circulair en sociaal heel zichtbaar gemaakt voor zowel de burgers en de ondernemers, als voor onze administratie en de politiek.”**

6. Circulaire economie tastbaar gemaakt voor burgers, ondernemers en politiek

Door de verschillende concrete pilootprojecten en cases die de hubs verzamelden bij de verschillende lokale ondernemers slagen zij erin om circulaire economie tastbaar te maken. Dit doen ze zowel op maat van de burger, voor ondernemers, als voor de politiek.

7. Samenwerking als het nieuwe normaal

Organisaties zijn het niet altijd gewoon om samen te werken met anderen en kunnen soms zeer beschermend zijn over hun eigen kennis, dienstverlening en producten. Terwijl samenwerking als noodzakelijke voorwaarde wordt gezien voor de circulaire economie. Dankzij de hubs is het besef over het belang van samenwerken bij veel ondernemers doorgedrongen.

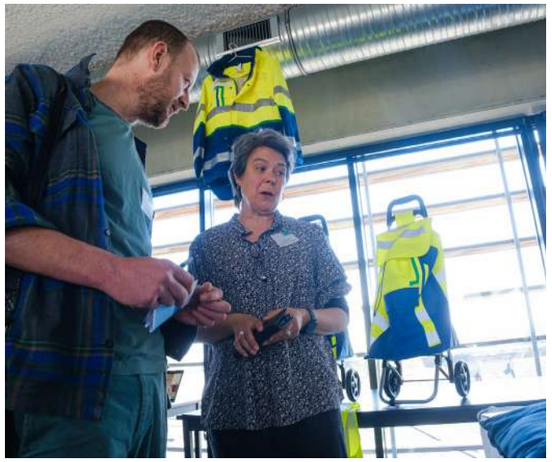

8. Sociaal-circulaire acties verwezenlijkt

Door het netwerk lokaal en over waardeketens heen samen te brengen, zijn verschillende circulaire ondernemersideeën ontstaan waarbij ook de sociale economie telkens een rol kan spelen. De hubs hebben ervoor gezorgd dat deze ideeën effectief werden uitgewerkt tot een concrete business case. Om dit te verwezenlijken leverden ze begeleiding om van idee naar case te gaan, alsook continue opvolging gezien circulaire economie bij het overgrote deel van de ondernemingen nog niet in de core business zit.

> “**Je merkt dat er veel organisaties effectief willen inzetten op nieuwe sociaal-circulaire projecten, maar dat het vaak nog aan tijd en personeel ontbreekt”**, vertelt Leen Lippens van SCHOUDER. **“Wij hebben vanuit SCHOUDER echt heel kort op de bal moeten spelen om ervoor te zorgen dat ze effectief in beweging kwamen en soms zelfs het heft in eigen handen moeten nemen om een nieuw circulair project te kunnen verwezenlijken.”**

> “**Dit jaar is onze link naar de stad Turnhout versterkt doordat zij ook mee op de circulaire trein sprongen”**, vertelt Herwin Daniels van Hub Kempen+. **“Doordat ze hebben deelgenomen aan het doe-netwerk Lokaal Circulair en een circulaire visie en actieplan hebben opgesteld, geeft dit hen een goede basis om circulaire economie ook mee te verankeren in de komende meerjarenplanning. Als hub geeft dit ons ook een leidraad om te kijken waar wij dit actieplan kunnen versterken.”**

9. Circulaire economie verankerd in het lokale beleid

Door de hubs hebben de meeste van de lokale besturen die mee betrokken zijn in de hubwerking, circulaire economie vervat in de meerjarenplanning. Andere lokale besturen werden door de hubwerking gestimuleerd om een circulaire visie en actieplan op te stellen zodat zij hier in de volgende legislatuur sterker op kunnen inzetten.

10. Bestaande dienstverlening bekendgemaakt bij verschillende overheidsinstellingen

De hubs zetten de afgelopen jaren sterk in op het sensibiliseren en informeren van het lokaal netwerk. Zo leiden ze de ondernemers bijvoorbeeld toe naar VLAIO of provinciale subsidiekanalen, communiceren ze over veranderende wetgeving en verspreiden ze mee de beschikbare informatie rond sociaal ondernemen en circulaire economie van Departement WSE en Vlaanderen Circulair.

> “**De hubs zijn erin geslaagd om verschillende ketensamenwerkingen waar te maken en hierrond een ecosysteem samen te brengen”**, vertelt Rik Candries, Bedrijfsadviseur bij Team bedrijfstrajecten van VLAIO. **“Dit was van grote meerwaarde voor VLAIO en zorgde voor een interessante instroom aan consortia in onze projectoproep Living Labs Circulaire Economie.”**

11. Lokale noden en uitdagingen vertaald naar het bovenlokale beleid

De hubs fungeren als het ware als een kanarie in de kolenmijn door de uitdagingen die zij lokaal detecteren tijdens de sociaal-circulaire experimenten te communiceren naar de bovenlokale niveaus. Zo garanderen ze dat de drempels worden aangepakt.

Zo bleek uit een recente bevraging[2] dat de ondernemers voornamelijk nood hebben aan standaardisering en fiscale maatregelen om circulaire goederen en diensten te stimuleren. Dit zijn hefbomen waar het bovenlokale beleid mee aan de slag kan.

> “**De hubs zijn onze oren, ogen en handen op het terrein”**, vertelt Brigitte Mouligneau, transitiemanager bij Vlaanderen Circulair. **“Zij detecteren de hefbomen en knelpunten daar waar we zelf niet kunnen zijn, in de praktijk, bij de mensen die het verschil maken. Hiermee kunnen wij dan als Vlaanderen Circulair in de verschillende Werkagenda’s en Hefbomen mee aan de slag.”**

2 Van Opstal, W. (2023), Rollen voor sociaal-circulaire hubs in een sociaal-circulaire transitie: resultaten van een survey. VITO. Mol.

5. Hoe hebben de hubs van elkaar geleerd?

Van bij de start van de hubwerking ontmoetten de trekkers en partners van de hubs elkaar in het lerend netwerk 'Circulair Werk(t)!'. Elke drie maanden kwamen zij fysiek bij elkaar op een themabijeenkomst, tussendoor troffen ze elkaar online voor kortere sessies rond uiteenlopende uitdagingen en benutte elke hub ook individuele coachingmomenten.

Daar waar de eerste bijeenkomsten van het lerend netwerk voornamelijk gericht waren op het brengen van inspiratie van buitenaf (bijvoorbeeld van gelijkaardige initiatieven in Nederland, van experten over een deelthema of bestaande cases), evolueerde dit naar het uitwisselen van eigen ervaringen tot en met het samen bouwen aan de succesfactoren voor een goede hubwerking of het ontdekken van opportuniteiten in een bepaalde waardeketen. De onderlinge uitwisseling liet toe om uitdagingen te delen, van elkaar en anderen te leren en verder te bouwen op elkaars goede praktijken.

We maken ons sterk dat het lerend netwerk de slaagkansen van de hubs heeft verhoogd.

- Het lerend netwerk trok alle hubs mee vooruit. Het zorgde ervoor dat minder mature hubs sneller groeiden en grotere stappen vooruitzetten en dat de meer mature hubs elkaar gemakkelijk vonden en samen initiatief namen.

- Het lerend netwerk zorgde voor een stijgende maturiteit, zowel rond kennis van sociaal-circulaire economie als rond de thema's gelinkt aan de hubwerking (zoals het verdienmodel, programmamanagement ...).

- Het lerend netwerk creëerde een community over de hubs heen. Het zorgde ervoor dat de hubbers gelijkgestemden vonden, herkenbare zaken konden delen en elkaar persoonlijk motiveerden, terwijl ze als voorlopers in hun organisatie vaak alleen stonden rond deze thema's.

- Het lerend netwerk creëerde een community over de hubs heen. Het zorgde ervoor dat de hubbers gelijkgestemden vonden, herkenbare zaken konden delen en elkaar persoonlijk motiveerden, terwijl ze als voorlopers in hun organisatie vaak alleen stonden rond deze thema's.

- Het lerend netwerk bracht ruimte en zuurstof. Het runnen van een hub gaat gepaard met een groot aantal 'waan-van-de-dag'-activiteiten wat het uitdagend maakt voor een hub om uit te zoomen en te reflecteren op hun werking. De vaste momenten van het lerend netwerk forceerden hen om tijd en ruimte te wijden aan meer strategische denkoefeningen.

- Het lerend netwerk bevorderde op succesvolle wijze de samenwerking tussen de hubs onderling. Het zorgde voor ideegeneratie en projecten waar de hubs samen hun schouders onder zetten (waarvan een aantal zelfs bekrachtigd via subsidies), bracht een platform om gezamenlijke uitdagingen aan te pakken (over de eigen werking, waardeketens, circulaire strategieën ...) en zorgde voor een multiplicatoreffect met nieuwe hubs die opstartten na de lancering van Circulair Werk(t)!.

- Het lerend netwerk was te gast op decentrale locaties, namelijk bij de hubs of partners zelf. Dit garandeerde telkens weer een inspirerende en verrassende setting en liet ook toe dat lokale ondernemers een case presenteerden.

We geloven dat volgende verbeterpunten de effectiviteit van het lerend netwerk nog hadden kunnen verhogen.

- Deelname aan het lerend netwerk werd als vrijblijvend opgevat, wat leidde tot een verschil in medewerking van de verschillende hubs. We werkten met ongelijke input die niet altijd representatief was voor de hele groep.

- Het lerend netwerk bestond uit een groot aantal activiteiten en zorgde zo voor druk op de agenda's van de trekkers en partners. Hoewel alle bijeenkomsten als waardevol werden bevonden, lijkt het best om het aantal te beperken.

- Het lerend netwerk omvatte veel sterk gedirigeerde activiteiten. Er zat echter ook grote waarde in het meer organisch opbouwen van de agenda op bijeenkomsten en het vrij laten praten van de hubs met elkaar.

- Het lerend netwerk bracht een platform voor ontmoeting, zowel fysiek als digitaal. Hier werd frequent gebruik van gemaakt al bleef het tegelijk onderbenut. De hubs hadden meer informatie en kennis op eigen initiatief en rechtstreeks met elkaar kunnen delen.

Het lerend netwerk werd sterk ondersteund door Vlaanderen Circulair en Departement WSE. Tegelijk was er ruimte om de hubs op vlak van overkoepelende communicatie intensiever te helpen (Bv. door een gedeelde en betrouwbare brand voor de hubs uit te werken) en om nog meer in te zetten op uitwisseling van informatie tussen het lokale en bovenlokale niveau.

> "**Als je dingen tijd geeft om te groeien en investeert in een lerend netwerk, dan eindig je met een ongelooflijke dynamiek en gedreven mensen"**, vertelt Gert Van Eeckhout van Departement WSE.

6. Wat leren we uit de hubwerking?

6.1. Leerlessen uit 3 jaar Circulair Werk(t)!

1. Lokale verankering geeft eigenheid aan elke hub

De hubs onderscheiden zich door eigen klemtonen te leggen op de doelgroepen waarmee of de waardeketens waarin ze werken. De klemtonen komen voort uit de lokale sterktes, de specifieke context van de stad of regio in kwestie en het reeds beschikbare netwerk van (de trekkers van) de hub. Zo zien we een andere aanpak in een regio of stad met meer industrie tegenover een regio of stad met meer dienstenorganisaties.

> “ **We hebben in Oost-Vlaanderen vier verschillende hubs met een duidelijke eigenheid en die komt voort uit het lokale weefsel. Zo vertrekt De Keet vanuit de sociale bedrijvigheid in de Stad Aalst, COCON bouwt een fysieke hub voor de bedrijven gevestigd in het Waasland, SCHOUDER zet heel ‘hands-on’ in op het netwerk van en de connecties tussen sociale en reguliere ondernemers in de (ruime) regio van Oudenaarde en de Sociaal-Circulaire Hub Gent mikt op een ecosysteem rond de bouw”**, licht Lotte Vandermeersch van Provincie Oost-Vlaanderen toe.

2. Wanneer hubs konden vertrekken uit een al bestaand partnerschap of een uitgewerkte strategie ontwikkelden ze zich sneller, wat heeft geleid tot een verschil in maturiteit van hubs

Elke hub heeft zijn eigen startpunt. Voor sommige was dit de sociaal-circulaire visie van één partner, bij andere lag er al een strategie te wachten op uitvoering. Sommige hadden enkele geïnteresseerde contacten, andere konden voortbouwen op een bestaand partnerschap. Bestaande strategieën of partnerschappen waren een versneller in de opstart van de hubs en leiden tot op vandaag tot een maturiteitsverschil.

> “ **In Leuven hadden we in 2021 het geluk dat we de sociaal-circulaire hub konden bouwen op stevige fundamenten. Het stadsbestuur stelde immers in 2019 al een circulaire strategie op”**, vertelt Geert Vaes van C3000. **“Die strategie werd en wordt nog steeds gedragen door een breed partnerschap dat zich verenigt in het overlegplatform Leuven 2030. Het zwaartepunt van de hubwerking was daarom van in het begin gericht op het opzetten van nieuwe pilootprojecten en op het ondersteunen van de opschaling van al opgestarte projecten.”**

3. De hubwerking creëert een samenspel tussen sociale economie en circulaire economie

De hubs slagen erin om de sociale economie en circulaire insteek samen te brengen in één project. Ze vinden een ingang bij reguliere bedrijven om de principes van beide uit te testen en te omarmen in hun bedrijfsvoering. Wanneer een hub start vanuit een circulair principe, vindt het steeds een processtap relevant voor de sociale economie. En omgekeerd zien we dat een hub die vanuit de sociale economie vertrekt, op zoek gaat naar een manier om in te spelen op de circulaire transitie.

> “ **Als Smart Loops trokken wij zeer sterk de sociale kaart en positioneren we ons voornamelijk als sociale hub, andere werkingen focussen zich meer op de circulaire economie”**, vertelt Pierre Faché van Smart Loops. **“Wij zijn ervan overtuigd dat we allen zeer mooie resultaten hebben neergezet die zowel de sociale als de circulaire economie ten goede kwamen.”**

4. Wanneer het lokaal beleid achter de sociaal-circulaire economie staat, is dit een hefboom voor de hubwerking

Een aantal hubs moeten pionieren rond het thema van de sociaal-circulaire economie, terwijl andere verder surfen op een sterk beleid in de gemeente, stad of regio. Deze laatste kunnen profiteren van een beleidsvisie, krijgen eenvoudiger toegang tot het lokale sociaal-circulaire netwerk en maken gebruik van bestaande communicatiekanalen.

> “ **We merken dat er binnen het gebied van onze hub een groot verschil is tussen de steden en gemeenten en wat er beweegt rond circulaire economie”**, stelt Vicky Fransen van SCHOUDER.**“Wanneer er een beleidsmedewerker toegewijd rond circulaire economie kan werken, vergroot dat onze impact en omgekeerd.”**

5. Een fysieke locatie maakt de werking van de hub tastbaar

Een fysieke locatie met een expo- en/of atelierruimte geeft een gezicht aan de hub en maakt de sociaal-circulaire economie bevattelijk. Zo’n plek heeft de kracht om circulariteit visibel te maken en in het dagdagelijkse leven te integreren. Voor enkele hubs betekende de locatie een grote meerwaarde al kan een hub ook prima opereren zonder fysieke plaats.

> “ **Op heden heeft de Sociaal-Circulaire Hub Gent nog geen fysieke plek, maar in de toekomst zou dit wel een grote meerwaarde kunnen betekenen voor de hubwerking”**, verkondigt Tom Wauters van Kringwinkel Ateljee. **“Een fysieke hub toont hoe de sociaal-circulaire economie er concreet moet uitzien en waar er kruisbestuiving is. Het vormt een broeikast van ideeën die inspireren, waar je advies kan inwinnen en kan profiteren van gedeeld gebruik van machines.”**

6. Een wisselwerking tussen het opbouwen van een community en het begeleiden van concrete pilootprojecten drijft de werking van een hub

Hubs leren al doende om een balans te vinden tussen enerzijds het opbouwen van hun community, waarbij ze sensibiliseren over de mogelijkheden van een sociaal-circulaire economie en anderzijds het begeleiden van ondernemers in hun pilootproject. De ene activiteit voedt de andere, via nieuwe projectideeën en via opgedane kennis en ervaringen.

> “**Initieel hebben we ons voornamelijk gefocust op de case van de circulaire zalmkroket. Het was waardevol om iets concreets te verwezenlijken en de circulaire economie tastbaar te maken. Hierdoor zijn we echter te laat gestart met het opbouwen van een ecosysteem. Dit is een zeer belangrijke stap die je niet mag overslaan als je wil dat meerdere cases langzaamaan kunnen groeien”**, zegt Tina Segers van Hub Brugge.

7. Hubs zoeken een balans tussen het adviseren van individuele starters en ondernemers en ondersteunen van grotere ketenprojecten

De hubs stellen vast dat ze op verschillende schaal impact realiseren. Ze zoeken een balans tussen het investeren van tijd in de begeleiding van eenmansondernemingen en het vooruithelpen van projecten met een uitgebreid consortium.

HUBS IN DE KIJKER

In **Hub Kempen+** clusterden ze de afzonderlijke cases rond hout en kunststoffen tot een mini-ecosysteem. Zo groeiden er grotere projecten met meer schaalgrootte die de Kempense hub samen met C3000 Leuven indiende in een VLAIO Living Lab wat betreft kunststoffen, en met hub Gent wat betreft hout.

Hub Hasselt zette samen met de lokale retailers in op circulaire etalages. Zo proberen ze hen te inspireren rond het gebruiken en uitlenen van tweedehands materialen voor het samenstellen van etalages.

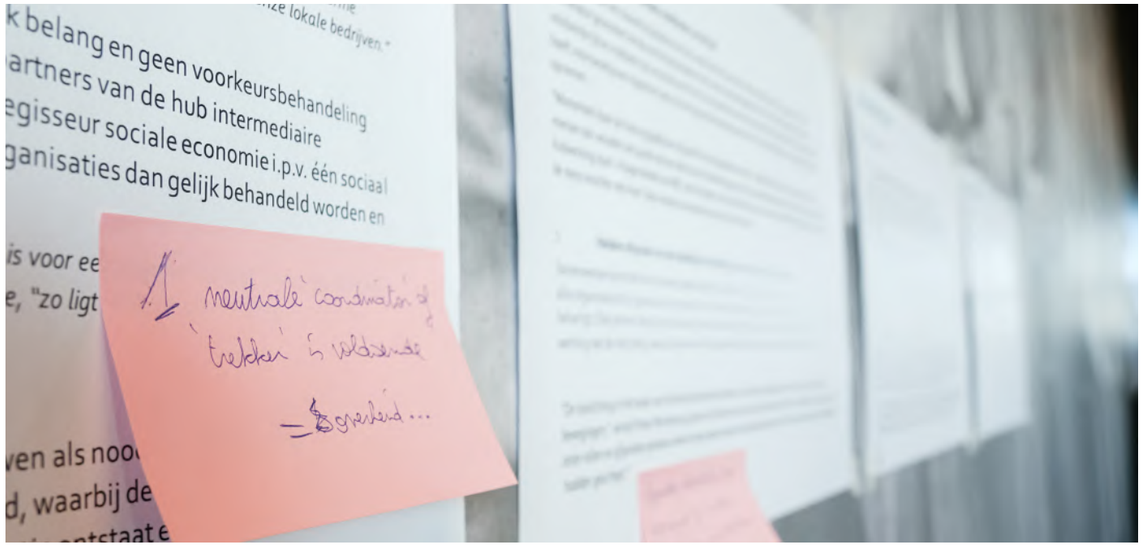

8. Het tastbare effect van de hubs voltrekt zich voornamelijk op lange termijn

De hubs testen en experimenteren uitgebreid met hun aanbod voordat de mayonaise pakt. Zij planten zaadjes die pas na enkele jaren in visibele effecten resulteren. Na drie jaar aan sociaal-circulaire hubs in Vlaanderen zien we nu een versnelling in de resultaten en bijhorende impact.

> “**We moeten voorzichtig zijn in onze verwachtingen van de tastbare resultaten van de hubs. Hoeveel producten zijn na drie jaar bij bedrijven effectief go-to-market aan een schaalbare productie?”**, stelt Gert van Eeckhout van Departement WSE in vraag. **“Tegelijk mogen we niet blind zijn voor wat sommige hubs reeds hebben verwezenlijkt.”**

> “**Soms lijkt zo een hub event op korte termijn weinig te baten. Dan lijkt het alsof wij of de deelnemers er niet uit halen wat we hoopten, maar op lange termijn of enkele maanden later blijkt dan dat ze ons of elkaar toch vinden in een samenwerking.”** – Vicky Franssen, SCHOUDER

9. Een flexibele omgang met het partnerschap is cruciaal om in te blijven spelen op de veranderende noden en context

Hubs investeren tijd in het samenstellen van een waardevol consortium aan partners. Samen zijn zij de drijvende kracht achter de hub, al heeft iedere partner ook eigen belangen en andere mogelijkheden. Daarom is het belangrijk dat de partners flexibel ingeschakeld worden en het partnerschap per project of activiteit anders ingevuld wordt. Dit terwijl een kernpartner of een set aan kernpartners best voor continuïteit zorgen in de hub.

6.2. Met welke uitdagingen worden de sociaal-circulaire hubs vandaag nog geconfronteerd?

1. Beperkte financiering

De hubwerking werd mogelijk gemaakt via externe subsidies en eigen financiering van de partners zelf. Heel wat partners ervaarden een krapte in budget door de beperkte subsidiëring in vergelijking met de doelstellingen die ze vooropstelden voor hun hubs. Ze opereerden voornamelijk vanuit hun engagement en gedrevenheid voor maatschappelijke impact. Gezien het beperkte budget worstelden sommige hubs dan ook met een ondermaats engagement van partners en zien ze een onbezoldigde medewerking op langere termijn niet houdbaar.

2. Structurele financieringsmix

De hubs deden reeds pogingen om een verdienmodel op hun werking te plakken al bleek dit – zeker in de opstartfase – niet evident. Het is een blijvende uitdaging om een systeem van structurele financiering uit te bouwen. Voor bepaalde activiteiten van de hubs kan een andere financieringsbron gevonden worden (bv. ondernemersbegeleiding tegen betaling). Echter de netwerk- en matchingactiviteiten die van zulke grote meerwaarde zijn voor het lokaal netwerk, zijn zeer moeilijk om te financieren zonder subsidies. Hierbij is het ook noodzakelijk dat deze voor een lange termijn worden voorzien zodat de hubs niet elk jaar opnieuw tijd en energie steken in het zoeken van nieuwe financiering.

> “**Je kan geen verdienmodel bouwen rond louter community building”**, verkondigt Julie Poppe van CE Hub Regio Mechelen. **“Tegelijkertijd blijkt dit net hetgene dat zo waardevol is geweest aan de hubwerking de afgelopen jaren.”**

3. Formele samenwerking in de hub

Het partnerschap van een hub wordt tot op vandaag vastgelegd via een eenvoudige samenwerkingsovereenkomst. Elke partner vertegenwoordigd dus deels de eigen organisatie, inclusief de doelstellingen en waarden van deze organisatie. Dit kan tot wrijving leiden bij het nastreven van de missie van de hub. Ook kan de hub als aparte entiteit geen subsidieproject aanvragen. Om de samenwerking tussen verschillende organisaties te formaliseren, denken sommige hubs aan het opzetten van een juridische structuur.

> “**De samenwerking tussen reguliere bedrijven, sociale economie bedrijven en lokale besturen in één partnerschap is geen evident proces. De basisdoelstellingen en bedrijfsculturen van elk van deze 3 types organisaties verschillen fundamenteel”**, legt Bernd Bormans van Hub Genk uit. **“Eén van de mogelijke oplossingen naar onze mening is om de diensten onder te brengen in een afzonderlijke organisatie los van structuren van de betrokken organisaties.”**

4. Verankering in beleid

De hubs zien de ondersteuning en medewerking van Vlaanderen Circulair en Departement WSE als een krachtige component voor hun werking. Ze geloven dat het lokale en het bovenlokale niveau elkaar kunnen versterken. De hubs hebben nood aan een verankering in het Vlaamse beleid, waarbij hun rol duidelijk beschreven staat en het helder is hoe zij inpassen in de bestaande structuren.

> “**We hebben gemerkt dat er heel mooie dingen ontstaan wanneer er over beleidsdomeinen en departementen heen wordt gewerkt. Dit zorgt voor kruisbestuiving en een sterkere verankering op lange termijn”**, vertelt Pieter Geladé van Departement WSE. **“We gebruiken de hubs ook overal als voorbeeld in de literatuur en voor Europa.”**

5. Monitoring van de impact van de hub

Het is een wens van elke hub om de impact tastbaar te maken en hier overtuigend over te communiceren. Echter ervaren zij dat hun effecten op sociaal-circulair ondernemerschap moeilijk meetbaar zijn, zowel éénmalig als structureel. Het vergt een grote tijdsinspanning om op regelmatige basisinformatie en data te verzamelen die toelaten om kwantitatieve indicatoren op te volgen. De hubs zien heil in het opzetten van een gezamenlijke methodiek om tot een robuust en handig meetinstrument te komen. Hierin definiëren ze dan enkele overkoepelende indicatoren om de impact onafhankelijk op te volgen en laten zeruimte om enkele specifieke doelstellingen per hub te integreren.

> “**De hubs hebben nood aan een meer gestructureerde methodiek om hun impact te meten en hiermee ook naar buiten te komen”**, bedenkt Gert van Eeckhout van Departement WSE zich. **“Hier zouden we vanuit Departement WSE en Vlaanderen Circulair de hubs de benodigde handvaten moeten kunnen geven.”**

6. Frequente communicatie

Alle hubs geloven dat het communiceren over hun verwezenlijkingen als een versneller van hun impact werkt. Tegelijk blijkt het uitdagend om dit consequent toe te passen in de praktijk. Regelmatige communicatie vraagt niet alleen om een communicatieplan met enkele communicatie-acties, ook een doordachte strategie en discipline zijn cruciaal. Met een focus op de opstart van de hubwerking en het uitbouwen van de kernactiviteiten, bleven communicatiemogelijkheden vaak onderbenut. Daarnaast ontbrak ook een consistent gebruik van een gezamenlijke branding ‘Circulair Werk(t)!’.

Hoe uitdagend communiceren via verschillende kanalen was, bleek ook uit een recente bevraging[3]. De meeste respondenten kenden de hub via één van de partners of via mond-aan-mond reclame, slechts in beperkte mate via sociale media of een online zoekopdracht. Er zit dus nog veel verbeterpotentieel in het kenbaar maken van de hubs en hun werking.

> “**Als je de hubs vanop een afstand volgde en niet was betrokken in de interne werking, was het niet altijd even duidelijk wat Circulair Werk(t)! inhield, waarvoor de hubs nu net stonden en hoe ze samenwerkten”,** licht Wouter Ulburghs van Groep Maatwerk toe. **“Een uniforme branding en gedeeld verhaal overheen de hubs zou hiervoor een grote meerwaarde zijn.”**

Dankzij de hubs kunnen we echter veel inspirerende voorbeelden verzamelen en zo nieuwe sociaal-circulaire ondernemers inspireren. De hubs kunnen in de toekomst nog een grotere meerwaarde leveren als zij nog meer inzetten op communiceren en delen van inspirerende sociaal-circulaire verhalen (via o.a. de doenersdatabank van Vlaanderen Circulair), maar ook van de “gefaalde” piloten zodat het lokale weefsel hiervan kan leren.

7. Professionalisering van de hubs

De hubs hebben de afgelopen drie jaar hun interne werking op poten gezet en een goede dienstverlening, communicatiestrategie, samenwerkingsvorm – zowel intern als extern - en business model uitgebouwd. In de toekomst zal het de hubs ten goede komen om nog meer uit te wisselen over hun werking en zo te leren van elkaars beste praktijken. Er is nog potentieel om de hubwerking verder te professionaliseren, bijvoorbeeld op vlak van marketing, zoeken van nieuwe sociaal-circulaire projecten, teamwerking en leiderschap, financieel management, etc. Daarnaast kunnen de hubs zich ook inhoudelijk verrijken door nieuwe ontwikkelingen en trends omtrent sociaal-circulair economie te volgen. Ten slotte, zit er ook potentieel om de krachten te bundelen en bepaalde dienstverleningen (bv. het geven van inspiratie-evenementen of ondernemersbegeleiding) samen verder uit te werken en te professionaliseren.

7. De toekomst van Circulair Werk(t)!

Door te voorzien in een lerend netwerk, ondersteunde de Koning Boudewijnstichting gedurende bijna drie jaar Circulair Werk(t). Naast de hulp die de Stichting daardoor aan de hubs bood in de opstartfase, faciliteerde ze tevens ontmoeting en samenwerking tussen de hubs. Eind 2023 kunnen we zeggen dat de hubs elkaar spontaan vinden, zowel rond algemene uitdagingen over hun hubwerking als rond specifieke vraagstukken over een waardeketen of circulaire strategie. We kijken de toekomst dan ook positief tegemoet en geloven in het verdere pad dat de hubs – individueel en samen – bewandelen.

Volgende vooruitzichten geven vertrouwen voor de toekomst:

1. Duurzame financiering

Doordat de initiële financiering van ESF, Vlaanderen Circulair en Departement WSE afliep eind 2023, werkten de hubs in de zomer aan een financieel plan om hun activiteiten verder te ontwikkelen. De focus op **co-financiering[4] en een verdienmodel** leidde tot een scherper geformuleerd aanbod voor 2024. Als gevolg vergroot ook de eigenheid van elke hub.
Om een duurzame financiering te kunnen voorzien in de toekomst dienen de hubs zich ofwel veel commerciëler in te richten (bv. naar voorbeeld van Blue City in Rotterdam) of een vaste financiering vanuit de overheid (Vlaanderen, provinciaal en/of lokaal) ontvangen.

Eind 2023 kregen de bestaande hubs de kans om in te tekenen op een volgende projectoproep van Departement WSE. Er wordt uitdrukkelijk naar groei of nieuw te bereiken impact gestreefd. Er dient ook meer nadruk gelegd te worden op de ondersteuning en ontwikkeling van concrete projecten/cases. Deze externe financiering loopt over anderhalf jaar en laat de hubs toe om de werking structureel verder te zetten tot wanneer nieuwe lokale besturen geïnstalleerd zijn en beleidsplannen uitgeklaard zijn.

De selectie van hubs die de subsidie ontvangen, is nog niet rond bij het publiceren van dit eindrapport en kan de geïnteresseerde lezer volgen via de communicatie van Departement WSE.

4 Met co-financiering bedoelen we dat de partners eigen middelen investeren in de hubwerking.

2. Versterkte samenwerking

De hubs pleiten sterk voor samenwerking in een sociaal-circulaire economie. Daarom kijken ze uit naar een versterking op bovenlokaal niveau:

- Tussen de hubs onderling zetten de hubs in op het uitwisselen van contacten, delen van beste praktijken en standaardiseren van gezamenlijke elementen in hun werking. Pistes die verkend worden om de samenwerking te formaliseren, zijn een overkoepelende juridische structuur opzetten en een gemeenschappelijke coördinator voor Circulair Werk(t) aanstellen. De gemeenschappelijke coördinator kan best worden ingebed in een reeds bestaande structuur, zoals Vlaanderen Circulair of Departement WSE.

HUBS IN DE KIJKER

Momenteel faciliteert de Provincie Oost-Vlaanderen al de samenwerking tussen de vier Oost-Vlaamse hubs, SCHOUDER, Sociaal-Circulaire Hub Gent, COCON en De Keet. Zo versterken deze hubs elkaars netwerk, wisselen de beste praktijken uit en bekijken waarrond ze kunnen samenwerken. Bijvoorbeeld op de Oost-Vlaamse Impact Week werden alle lokale cases uit de verschillende hubs gebundeld in de kijker gezet.

- Met regionale en Vlaamse actoren wensen de hubs op structurele basis samen te werken. Ze geloven in de synergie van hun lokale karakter met de overkoepelende rol van gelijkgestemden zoals provincies, sectorfederaties en departementen. Pistes voor brede kennisdeling zijn onder andere de werkagenda's van Vlaanderen Circulair, bestaande lerende netwerken en Europese projecten.

> “ **Voor de provincie Oost-Vlaanderen zijn de hubs een enorm waardevol instrument. Hun meer persoonlijke interactie met zowel sociale als reguliere ondernemers laat ons toe om de lokale dienstverlening te verbeteren. Want wij leveren dan wel vergunningen en subsidies aan, we staan slechts beperkt in rechtstreeks contact met de ondernemer”**, vertelt Lotte Vandermeersch van de Provincie Oost-Vlaanderen.

3. Grotere impact

Eerder in dit rapport staat de meerwaarde van de hubs beschreven. Deze impact op Vlaams niveau vergroten, staat centraal in de toekomstplannen van elke hub.

- Eén van de pistes is om een verbindende rol te spelen in lopende Vlaamse sociaal-circulaire projecten die zich op één waardeketen of materiaalstroom richten. Deze projecten bouwen diepgaande kennis op in één sector of type product, daar waar de hubs voor een gepaste uitrol op het terrein kunnen zorgen. Eventueel kunnen een aantal hubs zelfs evolueren naar of samenwerken met logistieke hubs waar infrastructuur klaarstaat om de belangrijkste materiaalstromen te herwerken. Hierbij is het cruciaal om de sensibilisering en netwerkvorming over sociaal-circulaire economie in het algemeen niet uit het oog te verliezen.
- Een nieuwe activiteit zal de langdurige opvolging van projecten zijn zodat zij kunnen opschalen en het vertrouwen in hun sociaal-circulaire product of dienstverlening verder groeit en naar de gepaste kanalen doorstromen (bv. VLAIO).
- De hubs zelf zijn vragende partij om te streven naar een gebiedsdekkende aanpak zodat zij effectief kunnen fungeren als lokale antennes voor sociale en circulaire economie. Hierbij dienen we echter ook rekening te houden dat we het landschap van de hubs niet verzadigen en zorgen voor de juiste balans.

> “ **We kunnen ervoor zorgen dat projecten op Vlaams niveau meer lokaal verankerd geraken. Met de ervaring van Repair zkt Hub voeden we vandaag het Living Lab 'Herstel Eerst' dat herstel van elektrische en elektronische apparaten wil bevorderen. Door samen te werken met het netwerk van hubs rollen we de experimenten bij lokale actoren uit. Dit verhoogt de effectiviteit van het project”**, vertelt Ward Dumon van Repair Zkt Hub(s).

8. Projecten van de hubs in de kijker

De hubs lanceerden de afgelopen drie jaar 162 pilootprojecten. We lichten graag enkele projecten uit waar de hubs zeer trots op zijn. Geïnteresseerde lezers die meer projecten willen leren kennen waar de hubs hun schouders hebben onder gezet, kunnen een kijkje nemen op de website van Vlaanderen Circulair.

Hub Leuven

De vzw Atelier Circuler is de initiatiefnemer van de Leuvense Materialenbank. Samen met sociale economie organisatie Wonen en Werken herwinnen ze bouwelementen uit renovatie- en sloopprojecten in Leuven die via de Materialenbank hun weg terugvinden naar bouwprojecten. In 2023 is vzw Atelier Circuler goed voor bijna 200 ton aan herwonnen bouwmaterialen, 5 VTE's in de sociale economie en 6 eigen medewerkers (~ 4 VTE's) die actief zijn in één van de 3 pijlers van de vzw: het open atelier, circulaire projecten en materialenbank.

SCHOUDER

SCHOUDER initieerde het deco-project waarbij ze voor de Universiteit van Gent 2 ruimtes volledig circulair inrichtten. In dit project vielen alle inspanningen en gelegde connecties als puzzelstukken in elkaar, waarbij verschillende productiereststromen uit de regio (bv textiel, lattenbodems, tapijttegels ...) gematcht werden met pre-starters en doeners die circulaire ambities toonden en met maatwerkbedrijven die nieuwe opdrachten zochten. SCHOUDER en de verschillende lokale organisaties onderzoeken nu hoe deze try-out verder kan worden opgeschaald.

CICO Hub

CICO Hub organiseert circulaire roadtrips die de deelnemers inspireren en best practices tonen van bedrijven die reeds inzetten op circulair ondernemen. Hierbij gaan ze dieper in op he circulaire business model, maar ook op de struggles die de bedrijven ondervinden bij het implementeren van circulaire economie. De roadtrips zorgen voor een goede informatieverspreiding en versterking van het netwerk. Op 10 november trok CICO Hub naar 5 organisaties:

- Maatwerkbedrijf Footstep, waar ze alle voedingsproducten optimaal verwerken met zo min mogelijk afval als resultaat
- Vloermattenproducent Verimpex in Brugge, dat versleten vliegtuigbanden gebruikt als grondstof voor de vloermatten
- Biopack, een pionier in ecologische verpakkingen
- Acasus, het kennis- en inspiratiecentrum voor duurzaam wonen, bouwen en renoveren
- de Nieuwpoortse jachthaven, waar ze op zoek gaan naar duurzame oplossingen voor afgedankte schepen.

Circulaire Hub Brugge

Door de samenwerking Repair zkt HUB(s) in de denktank elektro is Hub Brugge samen met Kringwinkel 't Rad ingestapt in het living lab 'Herstel Eerst'. In kader hiervan zal binnenkort op de Brugse recyclageparken een apart recipiënt geplaatst worden om herbruikbaar elektro in te zamelen zodat de Kringwinkel 't Rad deze kan herstellen en terug in de markt zetten. Dit is een mooi voorbeeld van hoe de expertise van een andere hub kan helpen om nieuwe projecten lokaal in gang te zetten.

Hub Genk

Alternatief vzw zorgt samen met het woonzorg-centrum ZOG Genk, OCMW Genk en Stad Genk voor een gezond scala aan gerechten op de Genkse welzijnscampus. De partners zorgen voor een democratisch, gezond en marktgericht aanbod. Dit samenspel tussen medewerkers van de sociale economie, een faciliterende lokale overheid, wisselwerking met het OCMW en de welzijnssector, zorgen voor een smakelijk pilootproject met een mogelijk vervolg in 2024.

Smart Loops

De circulaire start-up More2Coffee legt zich toe op een hoogwaardige valorisatie van koffiegruis. Eén van hun realisaties is de circulatte. Dit is een (geur)kaars gemaakt door maatwerkbedrijf De Vlaspit op basis van olie, gewonnen uit koffiegruis afkomstig van UZ Leuven, gedroogd door arbeidszorginitiatief Oostrem in Herent.

De Keet

Tijdens de eerste Oost-Vlaamse impactweek organiseerde De Keet samen met maatwerkbedrijf MAAAT een netwerkevent voor en door ondernemers op 30 mei 2022. Op dit event met de titel 'Van afval tot grondstof' luisterden maar liefst 150 deelnemers van 80 verschillende bedrijven en organisaties naar de boeiende circulaire cases van een groot regulier bedrijf (Tekni-Plex), een maatwerkbedrijf (MAAAT) en een circulaire start-up (Woosh). De avond werd afgesloten met een rondleiding door de gloednieuwe gebouwen en werkplekken van MAAAT en een netwerkreceptie, inclusief hapjes op basis van voedseloverschotten. Een circulair schot in de roos!

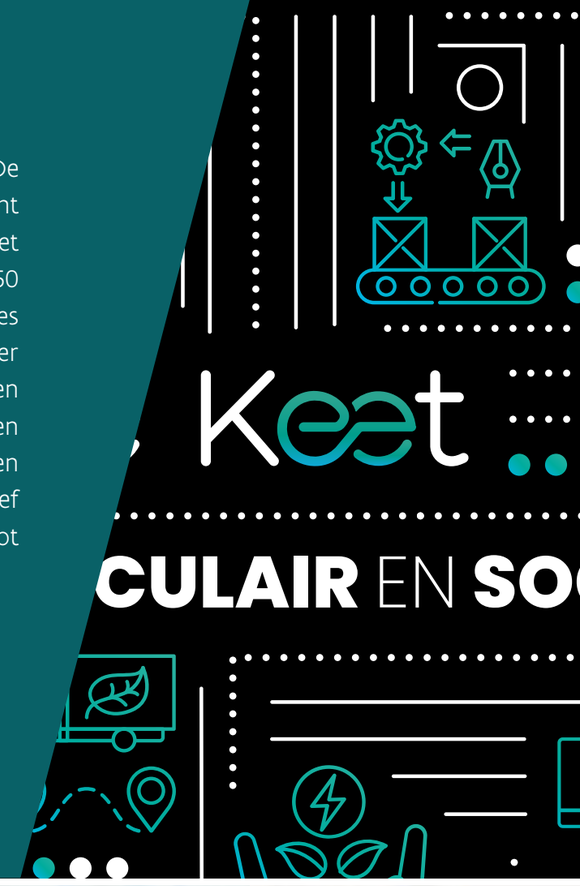

Repair zkt HUB(s)

Repair zkt HUB(s) heeft verschillende proefprojecten opgestart om toestellen 'bewarend in te zamelen' op recyclageparken. Dit telkens in samenwerking met Recupel, afvalintercommunales en kringloopwinkels. Bezoekers aan het recyclagepark die een toestel willen afdanken, kunnen dankzij 'bewarend inzamelen' een nog werkend toestel in een apart recipiënt voor hergebruik plaatsen, in plaats van het meteen weg te gooien in de container voor recyclage. De 'bewarende recipiënten' worden vervolgens opgehaald door de kringloopwinkel, waar doelgroepmedewerkers de toestellen nakijken en repareren, en vervolgens tweedehands opnieuw verkopen in hun winkel. Op dit moment lopen er piloten op 11 recyclageparken. Op korte termijn komen hier 4 parken bij, en in 2024 schalen we verder op naar bijkomende parken en regio's.

Sociaal-circulaire Hub Gent

Vlaamse Kinderopvang, een initiatief met 5 locaties in het Gentse, wil een systeem van herbruikbare luiers introduceren voor alle kinderdagverblijven van Gent en voor de opstartfase waren ze op zoek naar een flexibele logistieke partner. Die vraag legde de Sociaal-Circulaire Hub Gent voor aan passende bedrijven uit de Gentse sociale economie, wat resulteerde in een werktafel met 3 geïnteresseerde maatwerkbedrijven en Vlaamse Kinderopvang. Groep Intro bleek de meest geschikte kandidaat en ondersteunt nu al meer dan een half jaar met succes de lokale ophaling van vuile luiers, het sorteer- en plooiwerk en de levering van propere luiers.

Sociaal-Circulaire Hub Kempen+

Sinds 1990 maakt Ecorub innovatieve producten van gerecycleerd rubber. Hub Kempen connecteerde hen met experten, afvalintercommunales en andere bedrijven. Dit resulteerde in een internationaal bevoorradingsnetwerk van auto- en vliegtuigbanden als grondstof voor Ecorub. Wat leidde tot de lancering van nieuwe rubberproducten en zo tewerkstelling creëerde voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Ecorub was de keynote-spreker tijdens een inspiratie-event en participeerde in workshops en piloottesten rond de valorisatie van samengestelde kunststofafvalstromen.

Circulair Werk(t)! regio Hasselt

Circulaire en betaalbare winkeletalages inrichten? Dat kan, samen met Kringloopwinkel Okazi en professionele etalagistes werden de etalages van 8 Hasseltse handelaars omgetoverd tot circulaire pareltjes. Handelaars moeten hun etalage regelmatig vernieuwen. Daar kruipt veel tijd, geld en energie in. Bovendien komt die éénmalig aangekochte decoratie achteraf in de kelder terecht. Dat hergebruiken we nu. Als de etalage opnieuw verandert, gaat het materiaal terug naar Okazi.

CE Hub regio Mechelen

Den Brillenatelier is een samenwerking tussen maatwerkbedrijf Ecoso en opticien Den Brillenman. In kringloopwinkels en bedrijven worden brillen ingezameld. De monturen worden via sociale tewerkstelling in Den Brillenatelier gerefurbisht om daarna tweedehands aangeboden te worden. In samenwerking met sociale huizen, Fedasil, het Rode Kruis en de sociale zorgsector wordt ook ondersteuning geboden aan kwetsbare individuen die behoefte hebben aan een bril op sterkte. Den Brillenatelier werkt ook samen met Yumalabs om monturen die niet geschikt zijn voor hergebruik te recyclen tot nieuwe 3D-geprinte brillen. Voor de oude glazen wordt gezocht naar een circulaire oplossing via studentenonderzoek aan de Thomas More hogeschool.

Colofon

Sociaal en circulair ondernemen werk(t)!

This publication is also available in English: Social and circular entrepreneurship works!

Een uitgave van de Koning Boudewijnstichting
Brederodestraat 21
1000 Brussel

Auteurs

Ania Coen, Möbius
Danielle Dewickere, Möbius

In partnerschap met

Gert Van Eeckhout, Departement Werk en Sociale Economie
Veerle Labeeuw, Vlaanderen Circulair

Coördinatie voor de Koning Boudewijnstichting

Gerrit Rauws, Directeur
Anneke Ernon, Projectcoördinator

Grafisch concept

Möbius

Deze uitgave kan (gratis) gedownload worden van onze website www.kbs-frb.be

Foto's

Vlaanderen Circulair
Sociale media & websites hubs

Wettelijk depot

D/2893/2023/28

Referentienummer

3946

December 2023

möbius

Koning Boudewijnstichting

VLAANDEREN CIRCULAIR

Vlaanderen is werk